ISSN 2617-5940

УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

ЗБІРНИК наукових праць

УНІВЕРСИТЕТУ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

ЕЛЕКТРОННЕ НАУКОВЕ ВИДАННЯ №1-2 2020

УДК 33 + 657

Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України : електронне наукове видання (категорія Б) [Електронний ресурс] / Університет державної фіскальної служби України; гол. ред. : М. О. Кужелєв. 2020. № 1-2. Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Znpnudps/index.html. Заголовок з екрана.

Журнал розміщено в профільних міжнародних наукометричних базах даних, репозитаріях та пошукових системах:

- **Vernadsky National Library of Ukraine**
- **Google Academy**
- **Crossref**
- **The European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS)**
- **CiteFactor**
- **MIAR**
- **INFOBASEINDEX**
- **Open Academic Journals Index**

Затверджено Вченою радою Університету державної фіскальної служби України,
Протокол № 13 від 26 листопада 2020 року

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів.

За точність викладеного матеріалу відповідальність покладено на авторів.

Рукописи рецензуються редакційною колегією та перевіряються в системі унікальності текстів «UNICHECK»

Зміни тексту та скорочення, що впливають на зміст матеріалів, а також їх перейменування вносяться редакцією за погодженням авторів.

При передруку матеріалів посилання на «Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України» обов'язкове.

Адреса редакції: вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська обл., 08201, Україна
E-mail: finansyzbirnyk@gmail.com
Web-сайт (web-сторінки) наукового видання
http://ojs.nusta.edu.ua/index.php/ojs2/about

© Університет державної фіскальної служби України

Редакційна колегія:

Головний редактор:
КУЖЕЛЄВ М.О., *доктор економічних наук, професор, УДФСУ (Україна)*

Заступник головного редактора:
ОНИШКО С.В., *доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, УДФСУ (Україна)*

Відповідальний секретар:
ЖИТАР М.О., *кандидат економічних наук, доцент, УДФСУ (Україна).*

Склад редакційної колегії:

БОЙКО А.О., *доктор економічних наук, доцент, СумДУ (Україна);*
ГУСЯТИНСЬКИЙ М.В., *кандидат технічних наук, доцент, УДФСУ (Україна);*
ЄВДОКИМОВ В.В., *доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, ДУ «Житомирська політехніка» (Україна);*
ЖАВОРОНОК А.В., *кандидат економічних наук, доцент, ЧНУ імені Ю. Федьковича (Україна);*
КОВАЛЕНКО Ю. М., *доктор економічних наук, професор, УДФСУ (Україна);*
МАРТИНЕНКО В.В., *кандидат економічних наук, доцент, УДФСУ (Україна);*
МЕЛЬНИК В. М., *доктор економічних наук, професор, КНЕУ ім. В.Гетьмана (Україна);*
МИТИКО ХИТОВ., *доктор економіки, Університет національного та світового господарства (Болгарія);*
ПАРИМАЛ ЧАНДРА БІСВАС., *PhD, Університет Адамс (Індія);*
ПАСІЧНИЙ М.Д., *доктор економічних наук, доцент, КНТЕУ (Україна);*
САМБОРСКІ АДАМ, *доктор економічних наук, професор, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach (Польща);*
САМОРОДОВ Б.В., *доктор економічних наук, професор, ХННІ ДВНЗ «Університет банківської справи» (Україна);*
СОСНОВСЬКА О.О., *доктор економічних наук, доцент, КУБГ (Україна).*

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
УНІВЕРСИТЕТУ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
Спеціальності: 051 «Економіка», 071 «Облік і оподаткування», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 073 «Менеджмент», 075 «Маркетинг», 281 «Публічне управління та адміністрування»

Засновник та видавець
Університет
державної фіскальної
служби України

Електронне наукове видання

№ 1-2, 2020

УДК 33 + 657

ЗМІСТ

Абрамова А.С., Жаворонок А.В., Федишин М.П. Дослідження розвитку Fintech: кейс для країн східної Європи …… 8
Абрамова А.С., Жаворонок А.В., Федишин М.П. Исследование развития Fintech: кейс для стран восточной Европы …… 8
Abramova A., Zhavoronok A., Fedyshyn M. Research of Development Fintech: Case for Eastern European Countries……... 9

Ананьєва Ю.В. Особливості управління фінансовими ризиками України у міжнародному кредитуванні…… 26
Ананьева Ю.В. Особенности управления финансовыми рисками Украины в международном кредитовании……....26
Ananieva Yu. Features of Financial Risk Management of Ukraine in International Lending……27

Біленко Д.В. Оцінка впливу державного фінансування вищої освіти на економічне зростання країни……38
Беленко Д.В. Оценка влияния государственного финансирования высшего образования на экономический рост страны…….. 38
Belenko D. Assessment of the Public Financing Impact of Higher Education on the Country Economic Growth……..39

Гордей О.Д., Безносko К.О., Мерва А.О. Вплив COVID-19 на економічне зростання в Україні……... 49
Гордей О.Д., Безносko К.О., Мерва А.О Влияние COVID-19 на деятельность экономический рост в Украине……49
Hordei O., Beznosko K., Merva A. Impact of COVID-19 on Economic Growth Activities in Ukraine……49

Гуменюк А.І. Державна політика розвитку зеленого туризму в Україні…… 64
Гуменюк А.И. Государственная политика развития зеленого туризма в Украине…….. 65

Gumenyuk A. State Policy of Green Tourism Development in Ukraine…… 66

Діденко Л.В., Тітор В.С. Сучасний стан системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні……..76
Диденко Л.В., Титор В.С. Современное состояние системы негосударственного пенсионного обеспечения в Украине……... 76
Didenko L., Titor V. The Current State of the Private Pension System in Ukraine……... 76

Житар М.О., Бежевець І.В. Діагностика фінансового стану підприємства як основа забезпечення його економічної безпеки……. 87
Житарь М.О., Бежевец И.В. Диагностика финансового состояния предприятия в качестве основы для обеспечения его экономической безопасности…….. 87
Zhytar M., Bezhevets I. Diagnosis of the Financial Condition of the Enterprise as the Basis of its Economic Security…….. 87

Жукова Ю.М., Демченко І.О. Сучасні тенденції розвитку транспортного страхування в Україні……... 100
Жукова Ю.М. Демченко И.О. Современные тенденции развития транспортного страхования в Украине……. 100
Zhukova Y., Demchenko I. Current Trends in the Development of Transport Insurance in Ukraine……..101

Канцур І.Г., Нізельська М.А. Реформування корпоративного менеджменту в контексті міжнародного бізнесу…… 114
Канцур І.Г., Нізельська М.А. Реформирования корпоративного менеджмента в контексте международного бизнеса……... 114
Kantsur I., Nizelska M. Reform of Corporate Management in the Context of International Business……... 115

Капленко Г.В. Питання про суверенітет споживача в лібертаріанських концепціях публічного управління…… 127
Капленко Г.В. Вопрос о суверенитете потребителя в либертарианских концепциях публичного управления……. 127
Kaplenko H. The Issue of Consumer Sovereignty in Libertarian Concepts of Public Governance…… 128

Коваленко Ю.М., Вітренко Л.О. Фінансування закладів вищої освіти в Україні та пошук альтернативних джерел…… 141
Коваленко Ю.М., Витренко Л.А. Финансирование учреждений высшего образования в Украине и поиск альтернативных источников…… 141
Kovalenko Yu., Vitrenko L. Financing of Higher Educational Institutions in Ukraine and Searching Alternative Sources……..142

Кодіс Є.І. Особливості реалізації програми «Східне партнерство» ЄС у сфері державного управління……... 154
Кодис Е.И. Особенности реализации программы «Восточного партнерства» ЕС в сфере государственного управления…… 154
Kodis E. Features of Implementation of the EU Eastern Partnership Program in the Field of Public Governance……... 155

Кузьменко Л.А. Детермінанти управління телекомунікаційними підприємствами……... 166
Кузьменко Л.А. Детерминанты управления телекоммуникационными предприятиями……166
Kuzmenko L. Determinants of Telecommunications Enterprises Management... 166

Куцевол А.А. Публічне управління у сфері міжнародної технічної допомоги України: проблеми та перспективи розвитку……... 178
Куцевол А.А. Публичное управление в сфере международной технической помощи Украине: проблемы и перспективы развития…… 179
Kutsevol A. Public Administration in the Field of International Technical Assistance of Ukraine: Problems and Development Prospects……. 180

Лисецька Н.М. Світова практика впровадження податкових амністій: досвід для України…….. 192
Лисецкая Н.Н. Мировая практика внедрения налоговых амнистий: опыт для Украины……192
Lysetska N. The Global Practice of Introducing Tax Amnesties: Experience for Ukraine…….. 193

Ліснічук О.А., Березан М.В. Основні складові поточного фінансового планування на підприємстві……... 208
Лисничук О.А., Березан М.В. Основные состовляющие текущего финансового планирования на предприятии…… 208
Lisnichuk O., Berezan M. The Main Components of Currently Financial Planning at Enterprise……... 209

Мирошниченко А.І. Імплементація Європейського досвіду у практику сучасного публічного управління України……... 222
Мирошниченко А.И. Имплементация европейскоого опыта в практику современного публичного управление Украины……. 222
Myroshnychenko A. Implementation of European Experience into the Practice of Modern Public Governance of Ukraine……223

Михайловська О.В. Україна в системах сучасних міжнародних вимірів….. 239
Михайловская О.В. Украина в системах современных международных измерений……239
Mykhailovska O. Ukraine in the Systems of Modern International Dimensions.. 240

Kiva A., Moiseienko T. Domestic Startups Financial Assistance Improvement in the Conditions of International Integration……... 255
Ківа А. А., Моісеєнко Т. Є. Удосконалення механізму фінансового забезпечення вітчизняних стартапів в умовах міжнародної інтеграції……. 255
Кива А. А., Моисеенко Т. Е. Усовершенствование механизма финансового обеспечения стартапов в условиях международной интеграции……... 256

Нечипоренко А.В., Юрах Ю.С. Аналіз фінансового потенціалу територіальних громад в Україні……..271
Нечипоренко А.В., Юрах Ю.С. Анализ финансового потенциала территориальных общин в Украине…….. 271
Nechyporenko A., Yurakh Yu. Analyzing of the Financial Potential of Territorial Communities in Ukraine……272

Пасічний М. Д., Непиталюк А. В. Європейський досвід фіскального регулювання виробництва та обігу етилового спирту……285
Пасечный М. Д., Непиталюк А. В. Европейский опыт фискального регулирования производства и оборота этилового спирта……. 285
Pasichnyi M., Nepytaliuk A. The European Experience of Ethyl Alcohol Production's and Circulation's Fiscal Regulation……286

Полагнин Д.Д. Аналіз тенденцій зміни офіційного валютного курсу Національного банку України…… 307
Полагнин Д.Д. Анализ тенденций изменения официального валютного курса национального банка Украины…….. 307
Polagnyn D. Alysis of Trends in Changes in the Official Exchange Rate of the National Bank of Ukraine……..308

Сосновська О.О., Баліцька Г.О. Розвиток медичного страхування в умовах COVID-19……. 325
Сосновская О.А., Балицкая А.О. Развитие медицинского страхования в условиях COVID-19…… 325
Sosnovska O., Balitska H. Development of Medical Insurance in the Conditions of COVID-19……. 326

Чуницька І.І., Михайленко В.В. Вплив світових та національних макроекономічних факторів на функціонування фінансового ринку України в умовах глобальної конкурентоспроможності…….. 338
Чуницкая И.И., Михайленко В.В. Влияние мировых и отечественных макроэкономических факторов на функционирование финансового рынка Украины в условиях глобальной конкурентоспособности……. 338
Chunitskaya I., Mikhaylenko V. Impact of Global and National Macroeconomic Factors on the Functioning of the Financial Market of Ukraine in the Conditions of Global Competitors……... 339

Шестаковська Т.Л. Вплив Європейської інтеграції на розвиток економічної політики України……. 354
Шестаковская Т.Л. Влияние европейской интеграции на развитие экономической политики Украины……... 354
Shestakovska T. The Impact of European Integration on the Development of Ukraine Economic Policy……..355

Щербак Н.В. Здійснення моніторингу та аналізу впливу державної політики (в умовах реалізації реформи державного управління)……... 370
Щербак Н.В. Осуществление мониторинга и анализа влияния государственной политики (в условиях реализации реформы государственного управления)……...371
Shcherbak N. Realisation of the Monitoring and the Impact Analysis of the State Policy (in the Framework of Public Administration Reform Implementation).... 372

Статті рекомендовано до друку наступними рецензентами……... 385

УДК: 378.014.543 (477)

DOI 10.33244/2617-5940.1-2.2020.141-153

Коваленко Ю.М., Вітренко Л.О.

ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ПОШУК АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

У статті проаналізовано механізм фінансування закладів вищої освіти в Україні. Визначено основні проблеми у фінансуванні вищої освіти. Розглянуто альтернативні джерела фінансування вищої освіти. Охарактеризовано модель освітнього кредитування, яка враховує найкращий світовий досвід та забезпечує доступ до платної вищої освіти різних верств населення. Окреслено перспективи впровадження ендаумент-фондів. Наголошено на необхідності формування освітньо-наукових кластерів із відповідним фінансуванням, що сприятиме активізації освітньо-наукової діяльності.

Ключові слова: *вища освіта, фінансування, заклади вищої освіти, кредитування, освітньо-наукові кластери, ендаумент-фонди.*

Коваленко Ю.М., Витренко Л.А.

ФИНАНСИРОВАНИЕ УЧРЕЖДЕНИЙ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ И ПОИСК АЛЬТЕРНАТИВНЫХ ИСТОЧНИКОВ

В статье проанализирован механизм финансирования высших учебных заведений в Украине. Определены основные проблемы в финансировании высшего образования. Рассмотрены альтернативные источники финансирования высшего образования. Охарактеризовано модель образовательного кредитования, которая учитывает лучший мировой опыт и обеспечивает доступ к платному высшему образованию различное населения. Определены перспективы внедрения эндаумент-фондов. Отмечена необходимость формирования образовательно-научных кластеров с финансированием, что будет способствовать активизации образовательно-научной деятельности.

Ключевые слова: *высшее образование, финансирование, высшие учебные заведения, кредитование, образовательно-научные кластеры, эндаумент-фонды.*

Kovalenko Yu. M., Vitrenko L.O.

FINANCING OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN UKRAINE AND SEARCHING ALTERNATIVE SOURCES

The article analyzes the mechanism of financing higher education institutions in Ukraine. The main problems in financing higher education have been identified. Alternative sources of funding for higher education are considered. The model of educational crediting is characterized, which takes into account the best world experience and provides access to paid higher education of different segments of the population. Prospects for the introduction of endowment funds are outlined. Emphasis is placed on the need to form educational and scientific clusters with appropriate funding, which will promote the intensification of educational and scientific activities.

Keywords: *higher education, financing, higher education institutions, crediting, educational and scientific clusters, endowment funds.*

Постановка проблеми. В умовах сьогодення гостро посилюється значення освіти, яка є безпосередньою продуктивною силою суспільства і перетворилася на один з основних факторів, що визначає економічний потенціал країни. При цьому «закономірним є зростання інтересу до довгострокових соціально-економічних проблем і перспектив розвитку» [1] і варто визнати, що розвиток нації, її процвітання та безпека залежать від прогресу в освіті та науці. Так, на думку К. Ясперса, «прогрес можливий тільки у розумовому значенні і є можливим рухом поглиблення й удосконалення людської природи» [2]. Саме освіта, як зазначає Т. Боголіб, є «безальтернативним засобом національного самоутвердження та перетворює країну на самостійну та сильну державу» [3].

Сьогодні функціонування закладів вищої освіти (далі – ЗВО) в Україні не можливе без ефективного та своєчасного фінансування. Українські заклади вищої освіти з кожним роком опиняються у все більш важких умовах у зв'язку зі скороченням державних видатків. Найперше такі видатки стосуються поточних витрат, а саме виплат заробітної плати, енергоносіїв, технічного оснащення процесу навчання та утримання майнових комплексів. Саме тому одним з найбільш актуальних завдань у сфері фінансування навчальних закладів є пошук нових більш дієвих інструментів ефективного їх фінансування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Різні аспекти механізму фінансування закладів вищої освіти стали предметом досліджень В. Базилевича, Т. Боголіб, З. Варналія, Ю. Вітренка, В. Ворони, О. Гонти, С. Григанської, Д. Загірняка, І. Каленюк, В. Ковтунця, О. Красільника, В. Кременя, М. Кужелєва, С. Онишко, Н. Холявко та ін. Наукові праці вказаних вчених є вагомим внеском у розвиток теорії та практики фінансування навчальних закладів, але новітні процеси та явища у провадженні освітньої діяльності формують запит на наукове переосмислення наявних концептуальних підходів до розбудови механізму їх фінансового забезпечення. Особливо це стосується пошуку альтернативних джерел фінансування закладів вищої освіти в Україні.

Мета статті. Метою статті є ідентифікація основних проблем у процесі фінансування вищої освіти в Україні, а також пошук альтернативних джерел фінансування закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Необхідною умовою ефективного функціонування ЗВО є порядок і умови формування їх фінансових ресурсів. У цілому, відповідно до Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII, джерелами фінансування суб'єктів освітньої діяльності можуть бути:

- державний бюджет;
- місцеві бюджети;

- плата за надання освітніх та інших послуг відповідно до укладених договорів;

- плата за науково-дослідні роботи (послуги) та інші роботи, виконані на замовлення підприємств, установ, організацій, інших юридичних та фізичних осіб;

- доходи від реалізації продукції навчально-виробничих майстерень, підприємств, цехів і господарств, від надання в оренду приміщень, споруд, обладнання;

- гранти вітчизняних і міжнародних організацій;

- дивіденди від цінних паперів, відсотки від депозитів і розміщення коштів спеціального фонду на поточних рахунках банків державного сектору;

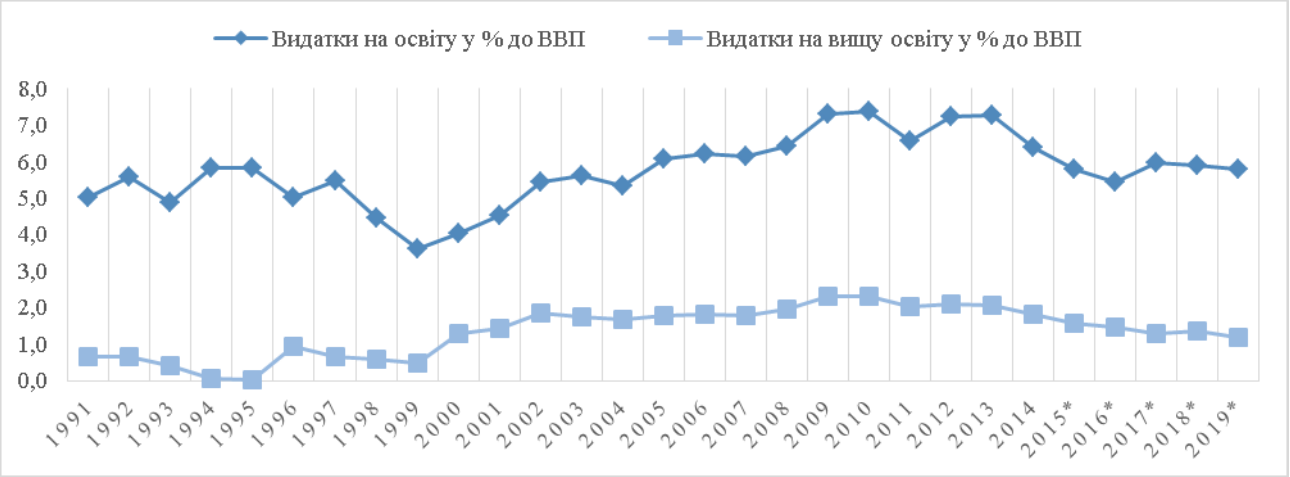
- добровільні внески у вигляді коштів, матеріальних цінностей, нематеріальних активів, одержаних від підприємств, установ, організацій, фізичних осіб;

- інші джерела, не заборонені законодавством [4].

Задля реалізації ефективної освітньої діяльності сучасні ЗВО потребують відповідного фінансування. Наразі простежується зростаюча динаміка фінансування освіти, що має радше номінальний характер через об'єднання Державною казначейською службою потоків державних коштів і надходжень коштів від приватних осіб, а також інфляційних процесів. У процентному співвідношенні до загальних сум видатків обсяги фінансування коливаються несуттєво, це саме стосується і обсягів бюджетного забезпечення вищої освіти у відсотках до ВВП [5] (рис. 1).

Відповідно до чинного законодавства держава зобов'язується забезпечити асигнування на освіту в розмірі не менше ніж 7 % ВВП за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування, не заборонених законодавством. Натомість у 1991 р. цей показник становив 5 %, а 2018 р. – 5,9%, при цьому найнижчий показник був 2000 р. (3,6 %), а найвищий – 2010 р. (7,4 %), що призводить до суттєвого

зниження конкурентних переваг українських ЗВО, гальмування розвитку освітньо-наукової діяльності.

* Без урахування видатків бюджетів Автономної Республіки Крим та м. Севастополя

Рис. 1 Динаміка видатків на освіту та вищу освіту в Україні у 1991-2019 рр., % до ВВП

Джерело: побудовано за даними Державної казначейської служби України [6].

Обсяг фінансування вищої освіти у видатках зведеного бюджету за 2015 – 2018 рр. зменшився з 4,6 % до 3,5 %, а у ВВП – з 1,6 % до 1,3 % відповідно (у 2019 р. 1,2 %). При цьому частка державних видатків на вищу освіту у державних видатках на освіту в цілому складає 25 %, що відповідає рівню розвинутих країн з високим рівнем доходів: у Німеччині – 26 %, Польщі – 23 %, Великій Британії – 26 %, Російській Федерації– 22 % [7].

Показовий індикатор – витрати на одного студента ЗВО. У номінальному виразі за 2015 – 2019 рр. вони зросли більше ніж у 1,5 рази – з 19,3 до 30,4 тис. грн. Однак з урахуванням девальвації гривні вони не зросли, а суттєво зменшилися. Державні витрати на 1 студента у відсотках від ВВП на 1 особу у 2016– 2017 рр., за даними Світового банку, в Україні були порівняно високими – 34,5 %. Для прикладу: у Німеччині ці видатки складають 33,6 %, Польщі – 25,4 %, Великій Британії – 38 %, Російській Федерації – 19,8 %. Порівняно з іншими країнами світу видатки на 1 студента в Україні найнижчі, у 2016 р. вони склали 0,86 тис. дол. США, у Великій

Британії – 16,9 тис. дол., Німеччині – 14,25 тис. дол., Польщі – 3,1 тис. дол. [7]

За 2010 – 2018 рр. обсяг державного замовлення на підготовку кадрів у ЗВО зменшився на 159,7 тис., або 41,8 %. З 2015 р. поступово знижується кількість студентів ЗВО, які навчаються за кошти державного бюджету. Так, у 2015 р. їх питома вага серед усіх студентів складала 52,7 %, а у 2018 р. – 46,3%.

З 2020 року було запроваджено новий механізм розподілу видатків державного бюджету між закладами вищої освіти, проте він не позбавив систему фінансування діяльності ЗВО низки недоліків. Дискусійним є перелік показників освітньої, наукової та міжнародної діяльності ЗВО, конкретні значення індикаторів (коефіцієнтів), що використовуються для коригування обсягів їх фінансування.

Скорочення державного замовлення на підготовку фахівців призводить до негативних наслідків для регіональних ЗВО, які не можуть забезпечити значний приплив абітурієнтів, які навчатимуться за власні кошти, через нижчій рівень доходів населення. Через це відбуватиметься відтік студентів до потужних обласних і столичних ЗВО. Підсумок – загострення проблем внутрішньої міграції та спустошення територій.

Зі зниженням кількості здобувачів, які навчались за кошти державного бюджету, збільшилась кількість тих, навчання яких фінансували фізичні особи: за 2015 – 2018 рр. з 47,0 % до 53,6 %, або на 6,6 %. Натомість дуже низькою є частка здобувачів, які навчались за рахунок юридичних осіб (у 2008 р. – 0,4 % від загальної кількості, а у 2018 р. – 0,1 %) [7]. Суттєвий розрив між вимогами роботодавців і рівнем вищої освіти не зацікавлює бізнес фінансувати навчання своїх майбутніх фахівців. Отже, тягар оплати за навчання все більше перекладається на фізичних осіб.

В умовах падіння реальних доходів населення, значної диференціації населення за рівнем доходів, нерозвиненості ринку кредитування навчання такий підхід порушує принцип доступності вищої освіти.

У 2019 р. обсяг фінансування на одну особу розрахункового контингенту здобувачів із урахуванням індексів спеціальностей, рівнів вищої освіти та форм її здобуття суттєво відрізнявся: його мінімальний рівень становив 16,3 тис. грн, а максимальний – 85,6 тис. грн, тобто більше у 5,2 рази. Частково цю проблему має вирішити новий механізм розподілу видатків державного бюджету, за яким плановий розрив у 2020 р. складатиме 4,5 рази [8].

Для забезпечення можливості для ЗВО привести плату за навчання на окремих спеціальностях у відповідність до фактичних витрат і підвищити оплату праці викладачів запроваджено індикативну собівартість здобуття вищої освіти. Але ці нововведення викликали критику з боку значної частини ЗВО як такі, що не відповідають реальному стану платоспроможності населення.

Одним із способів вирішення даної проблеми ми пропонуємо розширити можливості освітнього кредитування.

За аналізу кращих практик США щодо фінансування освітньої сфери можна відмітити, що важлива роль тут відводиться саме освітнім кредитам. В системі фінансування ЗВО освітнє кредитування передбачає, що сам студент, який здобуває освіту, повинен самостійно покривати витрати на надання освітніх послуг [9;10]. Це надає можливість абітурієнтам та здобувачам вищої освіти заздалегідь вкладати грошові засоби для отримання вищої освіти (тобто самостійно інвестувати у своє майбутнє). В основі освітнього кредиту закладається концепція забезпечення рівного доступу різним верствам населення до здобуття вищої освіти незалежно від їх статків та соціально-економічного статусу. Досвід США в сфері застосування освітніх кредитів переконливо свідчить про ефективність такого фінансування.

Модель фінансування ЗВО у Великобританії передбачає, що переважна більшість студентів здійснює самофінансування через систему студентського кредиту. Поряд із цим існує й державне фінансування для напрямів, що вимагають значних ресурсів (наприклад, медицина, ветеринарія,

машинобудування). У країні прослідковується зростання кількісних приватних постачальників послуг, які повністю самофінансуються. Основним регулюючим органом з питань здійснення фінансування вищої освіти є Рада з питань фінансування вищої освіти в Англії (HEFCE), (Шотландія, Уельс і Північна Ірландія мають свої інституції). Більшу частину фінансування для навчання і науково-дослідної інфраструктури в Англії забезпечує Департамент у справах бізнесу, інновацій та навичок (BIS) через Раду з фінансування вищої освіти Англії (HEFCE) [11].

Впровадження освітніх кредитів забезпечуватиме доступ до платної вищої освіти різних верств населення. Практична реалізація такої моделі сприятиме диверсифікації банківської діяльності, підвищенню якості освітніх послуг ЗВО в Україні, а також створенню умов для здорової конкуренції між ними. На жаль, в Україні така практика не набула популярності та не використовується, хоча законодавчо врегульована. Механізм надання кредиту на здобуття професійно-технічної чи вищої освіти визначено Порядком пільгового кредитування для здобуття професійно-технічної та вищої освіти, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2018 року № 673 [12]. Зазначено, що пільгове кредитування надається особам, які навчаються на денній або заочній формі на підставі угод, укладених між закладом вищої освіти та фізичною або юридичною особою. Договір про надання пільгового кредиту укладається між здобувачем та ЗВО. Сума кредиту повертається із сплатою 3 % річних суми заборгованості за кредитом протягом 15 років починаючи з дванадцятого місяця після здобуття одержувачем кредиту в установленому порядку відповідного освітнього (освітньо-кваліфікаційного) рівня до державного бюджету або до місцевих бюджетів з виплатою щороку однієї п’ятнадцятої частини загальної суми одержаного кредиту та відсотків за користування ним. Одержувач кредиту, який після закінчення навчального закладу працював безперервно за фахом не менше ніж п’ять років за основним місцем роботи у державному або комунальному закладі чи установі, що

розташовані у сільській місцевості, кредит та відсотки за користування ним не повертає, що підтверджується щороку на момент оплати довідкою з місця роботи [12; 13].

Проте, на нашу думку, існують такі проблеми у процесі запровадження освітнього кредитування:

1) для позичальників: відсутність державного фінансування програми здобуття освіти за рахунок кредитів; високі відсоткові ставки за банківськими кредитами; труднощі із забезпеченням кредиту заставою; відсутність відстрочки або кредитних канікул щодо погашення відсотків по кредиту протягом навчання; спрямування кредитів на оплату освітніх послуг ЗВО, що не передбачає витрат на харчування та проживання здобувача освіти; короткостроковий характер банківських кредитів; недовіра населення до банківських інституцій; неприйнятні умови освітнього кредитування банками; низька поінформованість щодо освітнього кредитування; невпевненість у завтрашньому дні;

2) для держави: відсутність достатнього обсягу фінансування; високий рівень інфляції; недостатність бюджетних коштів, що призводить до відсутності фінансування програми освітнього кредитування; ймовірність неповернення кредитів;

3) для банків: відсутність стабільної правової бази; високий ризик, що пов’язаний із банківським кредитуванням здобуття освіти; високий рівень інфляції в країні; низький платоспроможний попит населення; кризовий стан банківської системи та української економіки загалом [14; 9, с. 38].

Проте запровадження українськими ЗВО ефективної моделі освітнього кредитування сприятиме залученню додаткових грошових засобів на їх розвиток та визначенню й прогнозуванню потреб молоді на ті чи інші спеціалізації.

Вбачаємо також за необхідне формування освітньо-наукового кластеру як механізму взаємодії закладів вищої освіти з бізнес-структурами в рамках державно-приватного партнерства із відповідним фінансовим забезпеченням.

Це сприятиме реалізації ефективного механізму провадження освітньо-наукової діяльності, належної оплати праці науково-педагогічних працівників, диверсифікації джерел фінансування освітніх програм і наукових досліджень. Слід зазначити, що освітньо-наукові кластери – система навчання, взаємонавчання та інструментів самонавчання в інноваційному ланцюгу «освіта – наука – технології» [15], що заснована переважно на горизонтальних зв'язках всередині ланцюга (побудова цілісної системи багаторівневої підготовки фахівців для підприємств та організацій на основі інтеграції закладів освіти та підприємств-роботодавців, які забезпечують підвищення якості, скорочення термінів підготовки, закріплення здобувачів освіти у підприємствах та організаціях, створення гнучкої системи підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів з урахуванням поточних і прогнозних вимог регіону, економіки та суспільства).

Сьогодні у світовій практиці широко використовуються у здійсненні фінансування закладів вищої освіти ендаумент-фонди (фонди цільового капіталу), які являють собою цільові фонди, що призначені для використання у некомерційних цілях [16]. Ендаумент відрізняється від благодійного фінансування цільовим характером діяльності та спрямованості на отримання доходів за рахунок інвестування коштів. Ендаумент-фонд, як свідчить практика країн, що використовують у практиці такий вид фінансування у освітній сфері, є дієвим інструментом фінансової підтримки інтелектуальної діяльності. Щодо розміру ендаументу, то це залежить від здатності ЗВО ефективно займатись фандрайзингом, тобто створювати певні проекти, спрямовані на залучення фінансових ресурсів для некомерційних цілей. У вітчизняній практиці ЗВО були спроби запровадження перших ендаумент-фондів. Однак вони розвиваються повільно, що спричинене нестабільною ситуацією у державі. Створюючи та розвиваючи такий напрям фінансування як ендаумент в Україні необхідно досліджувати та керуватись провідним досвідом передових країн світу. Лише таким чином можна досягти успіху у

запровадженні та ефективному функціонуванні ендаумент-фондів в Україні, що сприятиме забезпеченню необхідного рівня фінансування вітчизняних ЗВО та сприятиме активізації розробки міжнародних програм, участі науковців в міжнародних програмах.

Висновки. У статті розглянуто процес фінансування закладів вищої освіти в Україні, а також визначено основі проблеми у цій сфері. Визначено, що необхідно залучати альтернативні джерела фінансування ЗВО. Реалізацію реформ у сфері фінансування вищої освіти необхідно проводити спираючись на потреби України, але враховуючи світові тенденції, вектор розвитку економіки країни, суспільства та конкурентоздатності не лише на вітчизняному але й на світових ринках. Необхідно орієнтуватись на потреби нарощення модернізаційного, інноваційного потенціалу в країні, підвищення життєвих стандартів населення. Це можливо реалізувати лише за державної підтримки запровадження та стимулювання використання зваженого зарубіжного досвіду в сфері фінансування ЗВО, створення належних умов розвитку вищої школи. Створення належних умов для розвитку освітньої сфери, збільшення фінансування у освіту та науку є запорукою ефективного розвитку держави в цілому.

Список використаних джерел

1. Коваленко Ю. М. Формування інституційних передумов розвитку фінансового сектору економіки України. *Економіка України.* 2011. № 7. С. 49-60.

2. Тимошенко О. В., Федорова В. А Фінансові аспекти конкурентоспроможності вищої освіти в Україні: монографія. Дніпропетровськ : Пороги, 2008. 390 с.

3. Боголіб Т. М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в Україні : автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.04.01. Київ, 2006. 38 с.

4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145 – VIII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.

5. Вітренко Л. О. Механізм фінансування закладів вищої освіти державної форми власності в Україні: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08.Чернігівський нац. технологічний ун-т. Чернігів, 2019. 21 с. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/handle/doc/4439.

6. Державна Казначейська служба України. URL: https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richna-zvitnist.

7. Проєкт Стратегії розвитку вищої освіти України на 2021-2031 роки. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf.

8. Порядок формування мінімального розміру плати за навчання для здобуття вищої освіти на основі індикативної собівартості: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 № 191. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/191-2020-%D0%BF#Text.

9. Білінець М. Ю. Освітні кредити як джерело фінансування вищої освіти: світова практика та українські реалії. *Інвестиції: практика та досвід*. № 15. 2016. С. 34 – 38.

10. Грищенко А. І. Освітнє кредитування: світовий досвід та перспективи впровадження в Україні. *Економіка та держава.* № 3. 2015. С. 38–42.

11. Higher education in England 2018. URL: www.hefce.ac.uk.

12. Poriadok pilhovoho kredytuvannia dlia zdobuttia profesiino-tekhnichnoi ta vyshchoi osvity: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.08.2018 № 673. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2018-%D0%BF#TextПільговий кредит на освіту. URL: https://minjust.gov.ua/m/pilgoviy-kredit-na-osvitu.

13. Kovalenko Yu., Popovych L. Financing of higher education institutions: problems and directions of improvement in Ukraine. *Проблеми і перспективи економіки та управління.* Чернігів: ЧНТУ, 2018. № 1 (13). С. 150–160. URL: https://ppeu.stu.cn.ua/articles/1534244809577.pdf#page=150.

14. Коваленко Ю. М., Вітренко Л. О. Фінансування закладів вищої освіти в Україні: монографія. Ірпінь: Університет ДФС України, 2020. 238 с. URL:http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5637/1/5008_IR.pdf.

15. Бабій П. Створення, розвиток та функціонування ендаумент-фондів як джерело фінансування інтелектуальної діяльності суб'єктів господарювання. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2017. Вип. 22. С. 149.

References

1. Kovalenko Yu. M. Formuvannia instytutsiinykh peredumov rozvytku finansovoho sektoru ekonomiky Ukrainy. Ekonomika Ukrainy. 2011. № 7. S. 49-60.

2. Tymoshenko O. V., Fedorova V. A Finansovi aspekty konkurentospromozhnosti vyshchoi osvity v Ukraini: monohrafiia. Dnipropetrovsk: Porohy, 2008. 390 s.

3. Boholib T. M. Finansove zabezpechennia rozvytku vyshchoi osvity i nauky v Ukraini: avtoref. dys... d-ra ekon. nauk: 08.04.01. Kyiv, 2006. 38 s.

4. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.

5. Vitrenko L. O. Mekhanizm finansuvannia zakladiv vyshchoi osvity derzhavnoi formy vlasnosti v Ukraini : avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.08. Chernihivskyi nats. tekhnolohichnyi un-t. Chernihiv, 2019. 21 s. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/handle/doc/4439.

6. Derzhavna Kaznacheiska sluzhba Ukrainy. URL: https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richna-zvitnist.

7. Proiekt Stratehii rozvytku vyshchoi osvity Ukrainy na 2021-2031. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf.

8. Poriadok formuvannia minimalnoho rozmiru platy za navchannia dlia zdobuttia vyshchoi osvity na osnovi indykatyvnoi sobivartosti: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.03.2020 № 191. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/191-2020-%D0%BF#Text.

9. Bilinets M. Yu. Osvitni kredyty yak dzherelo finansuvannia vyshchoi osvity: svitova praktyka ta ukrainski realii. Investytsii: praktyka ta dosvid. № 15. 2016. S. 34-38.

10. Hryshchenko A. I. Osvitnie kredytuvannia: svitovyi dosvid ta perspektyvy vprovadzhennia v Ukraini. Ekonomika ta derzhava. № 3. 2015. S. 38-42.

11. Higher education in England 2018. URL: www.hefce.ac.uk.

12. Poriadok pilhovoho kredytuvannia dlia zdobuttia profesiino-tekhnichnoi ta vyshchoi osvity: postanova vid 29 serpnia 2018 № 673. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2018-%D0%BF#Text

13. Pilhovyi kredyt na osvitu. URL: https://minjust.gov.ua/m/pilgoviy-kredit-na-osvitu.

14. Kovalenko Yu., Popovych L. Financing of higher education institutions: problems and directions of improvement in Ukraine. Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia. Chernihiv: ChNTU, 2018. № 1 (13). S. 150–160. URL: https://ppeu.stu.cn.ua/articles/1534244809577.pdf#page=150.

15. Kovalenko Yu.M., Vitrenko L.O. Finansuvannia zakladiv vyshchoi osvity v Ukraini: monohrafiia. Irpin: Universytet DFS Ukrainy, 2020. 238 s. URL:http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5637/1/5008_IR.pdf.

16. Babii P. Stvorennia, rozvytok ta funktsionuvannia endaument-fondiv yak dzherelo finansuvannia intelektualnoi diialnosti subiektiv hospodariuvannia. Rehionalni aspekty rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy. 2017. Vyp. 22. S. 149.

Коваленко Юлія Михайлівна (ORCID ID 0000-0002-5678-3185) – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансових ринків Університету державної фіскальної служби України (м. Ірпінь).

Вітренко Людмила Олексіївна (ORCID ID 0000-0002-2719-2642) – кандидат економічних наук.